

Sygn. akt I ACa 102/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Krzysztof Adamiak (spr.)
Sędziowie	:	SA Jadwiga Chojnowska SA Jarosław Marek Kamiński
Protokolant	:	Sylwia Radek-Łuksza

po rozpoznaniu w dniu 24 maja 2019 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **K. S.**

przeciwko **Województwu (...)**

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 30 listopada 2018 r. sygn. akt I C 1825/18

uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w sprawie od postanowienia dowodowego Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 30 listopada 2018 r. i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Białymstoku, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

(...)

Sygn. akt I ACa 102/19

UZASADNIENIE

Powód K. S., działający pod firmą (...) w pozwie o zapłatę w postępowaniu upominawczym, skierowanym przeciwko Województwu (...), wniósł o zasądzenie od tego pozwanego na swoją rzecz kwoty 84.738,79 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 19 lipca 2018 r. do dnia zapłaty, oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda

kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych, i kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

W przypadku skierowania sprawy na rozprawę wnosił o zasądzenie powyższej kwoty z odsetkami, wydanie wyroku zaocznego w warunkach z art. 339 § 1 k.p.c., rozpoznanie sprawy pod nieobecność powoda i przeprowadzenie dowodów wskazanych w pozwie. W uzasadnieniu wskazał, iż zawarł z pozwanym w dniu 12 lutego 2018 r. umowę o usługi turystyczne, której przedmiotem była organizacja wycieczki do B. i okolic. W pozwie powód zawarł wnioski o przeprowadzenie dowodów z dołączonych dokumentów, dowodu z zeznań świadka i dowodu z przesłuchania stron.

Pozwany w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu wskazał, iż zgodnie z § 2 ust. 2 łączącej strony umowy powód zobowiązał się podstawić dwa sprawne technicznie autokary posiadające sto miejsc siedzących w dniu 6 czerwca 2018 r. o godzinie 3.00, które miały zostać podstawione do miejsca wyjazdu uczestników wycieczki - zlokalizowanego w B. przy ulicy (...). S. W. 1. Powód zobowiązania nie wykonał. W umówionym dniu, o umówionej godzinie, wszyscy uczestnicy wycieczki stawili się w umówionym miejscu, oczekując na wyjazd w kierunku W.. Powód nie stawiał się na miejscu, nie podstawił również żadnego środka transportu. Zatem wobec niepodstawienia przez powoda autokarów w umówionym przez strony terminie, pozwany od umowy odstąpił powołując się na § 7 ust. 1 pkt 1) i 3) oraz § 7 ust. 2 umowy, a także na art. 493 § 2 Kodeksu cywilnego. Oświadczenie o odstąpieniu od umowy zostało powodowi doręczone w dniu 6 czerwca 2018 r.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z 30.11.2018 sygn. Akt I C 1825/18 wydanym na posiedzeniu niejawnym oddalił powództwo i obciążył powoda kosztami procesu. Sąd Okręgowy w oparciu o pisma procesowe i dokumenty dołączone do sprawy ustalił, że powód K. S., działający pod firmą (...) (k. 12) zawarł w dniu 12 lutego 2018 r. umowę o usługi turystyczne z Województwem (...). Przedmiotem umowy zgodnie z jej § 1 była organizacja wycieczki do B. i okolic dla 100 osób w terminie od 6 do 10 czerwca 2018 r zgodnie z programem stanowiącym Załącznik do Umowy (k. 78).

Zgodnie z programem powód zobowiązał się zapewnić:

1. w dniu 6 czerwca 2018 r. wyjazd uczestników wycieczki z miejsca zbiórki (siedziby Urzędu Marszałkowskiego Województwa (...) przy ul. (...). S. W. 1 w B.) o godzinie 3.10, a następnie przewóz uczestników w kierunku W., obiad na terytorium (...), przyjazd do B. w dniu 6 czerwca 2018 r. o godzinie 18.00 i zakwaterowanie w hotelu, wyjazd na obiadokolację w węgierskiej czardzie o godzinie 19.00 i powrót do hotelu o godzinie 22.00, oraz nocleg z 6 na 7 czerwca 2018 r. w B.;

a następnie w kolejnych dniach:

1. w dniu 7 czerwca 2018 r. śniadanie w hotelu, zwiedzanie B., powrót do hotelu ok. godziny 18.00 oraz obiadokolację o godzinie 19.00, nocleg;

2. w dniu 8 czerwca 2018 r. śniadanie w hotelu, przejazd do E., zwiedzanie, przejazd do W., zwiedzanie, przejazd do S. i zwiedzanie, a ok. godz. 18.00 powrót do B., obiadokolację i nocleg;

3. w dniu 9 czerwca 2018 r. śniadanie w hotelu, zwiedzanie B., wieczorny rejs statkiem po D. połączony z kolacją, powrót do hotelu na ok. 21.00, nocleg;

4. w dniu 10 czerwca śniadanie w hotelu, wyjazd do E., spacer po mieście w godzinach 10.00-13.00, wizytę w winnicy, wyjazd z E. w stronę Polski, obiad po drodze, przyjazd do kraju w godzinach nocnych.

Jak stanowi § 2 ust. 2 Umowy, powód zobowiązał się podstawić dwa sprawne technicznie autokary posiadające sto miejsc siedzących w dniu 6 czerwca 2018 r. o godzinie 3.00. Autokary miały zostać podstawione do miejsca wyjazdu uczestników wycieczki - zlokalizowanego w B. przy ulicy (...). S. W. 1.

Strony w § 3 umowy ustaliły, iż jednostkowy koszt wycieczki przy grupie 100 osób wynosi 1.477 zł natomiast koszt ogólny wycieczki wynosi 147.700 zł.

Należność za realizację wycieczki zleceniodawca – pozwany (Województwo (...)) zobowiązał się przekazać Zleceniobiorcy – powodowi(...)w formie przelewu bankowego w dwóch terminach.

W celu wykonania umowy powód podjął szereg czynności organizacyjnych zarówno w Polsce, jak i na W.: dokonał rezerwacji hotelu oraz restauracji, które miały świadczyć usługi noclegowe i żywieniowe, zorganizował również wszystkie wstępy do przewidzianych atrakcji turystycznych, a także zapewnił obsługę pilotów wycieczki. Powód wpłacił zaliczki na opłacenie świadczeń dla wycieczki (k. 23-46). Z powodu awarii wynajętych przez powoda autokarów opóźnieniu uległ termin rozpoczęcia wycieczki, który był zaplanowany na godzinę 3:00 w dniu 6 czerwca. Powód niezwłocznie poinformował przedstawiciela pozwanego wskazując, że wyjazd będzie możliwy o godzinie 15:00. Strony zaczęły prowadzić ze sobą intensywną komunikację telefoniczną i mailową (k. 16- 21).

Ostatecznie pozwany, reprezentowany przez dwu członków zarządu Województwa, nie akceptując zmienionych warunków realizacji umowy, najpierw telefonicznie poinformował powoda, że rezygnuje z wycieczki, a następnie pisemnie oświadczył, iż odstępuje od umowy w całości, przesyłając pismo e - mailem o 14.33 (k. 22, 84). W piśmie tym pozwany wskazał, iż odstępuje w całości od zawartej z umowy z dnia 12 lutego 2018 r. - w związku z nie zapewnieniem i nie podstawieniem przez zleceniobiorcę w dniu 6 czerwca 2018 r. o godz. 03.00 autokarów w celu realizacji wycieczki co skutkowało nie rozpoczęciem świadczenia przez Zleceniobiorcę usługi oraz niewykonaniem zobowiązania (realizacja niezgodna z umową). Pozwany uznał, że wyjazd na wycieczkę o godz. 15.00 nie zapewni mu realizacji ustalonego umową programu wycieczki do B. i okolic. Biorąc pod uwagę, iż dojazd z B. do B. byłby w tym przypadku możliwy dopiero na godz. około 06.00 rano dnia 7 czerwca 2018 r. (uwzględniając planowaną programem ilość 15 godzin jazdy z B. do B.), a więc dopiero następnego dnia, na który to już dzień zaplanowany jest program zwiedzania B., uprawnionym jest uznanie, że niemożliwym jest realizacja ustalonego umową programu. Wskazał, iż w takim przypadku uczestnicy wycieczki byłby zbyt zmęczeni podróżą, ażeby bezpośrednio po przyjeździe rano do B. zwiedzać miasto. Podkreślił, iż zleceniodawcy zależało, ażeby program wycieczki zapewniał zarówno określoną ilość atrakcji turystycznych, jak też odpowiedni komfort zwiedzania i pobytu uczestnikom wycieczki.

Wskazał, iż wykonanie przez zleceniobiorcę jedynie częściowe umowy, a ponadto w nieodpowiednich warunkach, nie miałyby dla zleceniodawcy znaczenia ze względu na właściwości zobowiązania i ze względu na zamierzony przez tę stronę cel umowy zasadnym jest odstąpienie od niej przez zleceniodawcę (art. 493 § 2 k.c.).

Powołał się na zapis § 7 ust. 1 pkt 1 i 3 oraz ust. 2 umowy z dnia 12 lutego 2018 r. o organizacji wycieczki do B. i okolic, iż zleceniodawcy przysługuje prawo odstąpienia od umowy w całości albo w części w szczególności w przypadku zarówno, gdy Zleceniobiorca nie rozpoczął z przyczyn leżących po jego stronie realizacji umowy, jak też w przypadku realizacji przez Zleceniobiorcę przedmiotu zamówienia w sposób niezgodny z umową.

W tym samym czasie (o godzinie 14.33 – k. 85) powód zapoznał się z oświadczeniem – odczytał wiadomość nadesłaną pocztą elektroniczną z kopią oświadczenia w formie pliku elektronicznego w formacie pdf (k. 84- 85 i 86).

Poza taką formą składania oświadczeń, zamawiający przesłał powodowi oświadczenie o odstąpieniu od umowy pocztą (k. 83). Pismem z dnia 5 lipca 2018 r. powód wezwał pozwanego do zapłaty 99.511,94 zł tytułem rozliczenia umowy. W związku z wezwaniem do zwrotu zaliczki w kwocie 44.310 zł wskazał, że korzysta z prawa jej zatrzymania i dokonuje potrącenia świadczenia do jej pełnej wysokości. (k. 47-48).

Sąd Okręgowy ocenił, iż dokumenty dołączone do pism procesowych, których kopie zostały poświadczane przez pełnomocników stron, a nie były kwestionowane przez stronę przeciwną, są wystarczającym materiałem dowodowym potrzebnym do ustalenia stanu faktycznego. Z tego względu w oparciu o art. 148¹ § 1 i 2 k.p.c. oraz wobec braku wniosku o przeprowadzenie rozprawy z § 3:

- rozpoznał sprawę na posiedzeniu niejawnym wobec uznania, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne,
- dopuścił dowód ze wszystkich dokumentów dołączonych do pozwu i do odpowiedzi na pozew (na okoliczność treści umowy łączącej strony, płatności dokonanych przez strony w wykonaniu tej umowy, oraz jej niewykonania, przyczyn niewykonania umowy, składanych 6 czerwca 2018 r oświadczeń stron i skutku tych oświadczeń,
- a także oddalił wnioski stron zawarte w pismach procesowych o przeprowadzenie dowodów z zeznań świadków i przesłuchania stron jako zbędne dla rozstrzygnięcia (protokół posiedzenia niejawnego – k. 140).

W ocenie Sądu Okręgowego, skoro pozwany odstąpił od umowy, a powód niczego pozwanemu nie świadczył, nie może żądać zwrotu czegokolwiek, w tym zapłaty opisanej w pozwie.

Ponadto zdaniem Sądu Okręgowego, w niniejszej sprawie nie zaszły żadne przesłanki z art. 11a ust. 1 ustawy o usługach turystycznych w wersji z okresu luty – czerwiec 2018 roku, wyłączające odpowiedzialność powoda. Po pierwsze, niewykonanie przedmiotu umowy nie było spowodowane działaniem bądź zaniechaniem klienta (pozwanego). W ocenie Sądu Okręgowego awaria samochodu to nie siła wyższa, a była możliwość wynajęcia autokarów w innej firmie co umożliwiłoby realizację wycieczki. Dlatego Sąd uznał, iż to tylko powód ponosi odpowiedzialność za niewykonanie umowy o świadczenie usług turystycznych.

Powód faktycznie zaproponował pozwanemu imprezę zamienną, ze zmienionym czasem wyjazdu, z nocnym kilkunastogodzinnym przejazdem, bez obiadu na (...) i pierwszego noclegu w B., mimo deklaracji o zamiarze zrealizowania pozostałych wszystkich punktów programu (k. 16, 20, 21).

A w takiej sytuacji, zgodnie z art. 14 ust 5 ustawy o usługach turystycznych prawem pozwanego było poinformowanie organizatora iż „odstępuje od umowy za natychmiastowym zwrotem wszystkich wniesionych świadczeń i bez obowiązku zapłaty kary umownej”. I takie oświadczenie pozwany powodowi złożył, przed – zaproponowaną przez powoda - przesuniętą godziną rozpoczęcia imprezy turystycznej. Restrykcyjny, bezwzględnie obowiązujący charakter przepisów ustawy o usługach turystycznych, co wynika z jej art. 19, w tym art. 14 ust. 5. i 6. tej ustawy przesądza o tym, że powodowi za zamówioną przez powoda, a niezrealizowaną usługę turystyczną jakakolwiek zapłata się nie należy.

O kosztach procesu orzeczono na mocy art. 98 § 1 i 3 k.p.c. mając na uwadze przegraną strony powodowej.

Powyższy wyrok zaskarżyła w całości apelacją strona powodowa zarzucając naruszenie szeregu przepisów materialnego oraz prawa procesowego, w tym art. 148¹ § 1 k.p.c., z uwagi na pominięcie wniosków dowodowych w postaci zeznań świadka oraz przesłuchania stron. Powyższe zdaniem strony powodowej uniemożliwiło jej wykazanie swoich twierdzeń co do zasadności zgłoszonego żądania zapłaty. Mając na uwadze powyższe powód wniósł o przeprowadzenie zawnioskowanych dowodów i zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji jako bezzasadnej oraz zasądzenie kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja pozwanej okazała uzasadniona w zakresie wniosku ewentualnego o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W rozważanej sprawie w pierwszej kolejności należało odnieść się do najdalej idącego zarzutu dotyczącego naruszenia art. 148¹ k.p.c., który stanowił podstawę rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym.

W postępowaniu procesowym nadal regułą pozostaje rozpoznanie sprawy na rozprawie. Poprzedzenie orzeczenia rozprawą oraz publiczne ogłoszenie wyroku jest realizacją konstytucyjnej zasady jawności postępowania wyrażonej w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP. Realizacją powyższej zasady jest norma ogólna nakładająca obowiązek rozstrzygnięcia

spraw w postępowaniu jawnym wynikająca z art. 42 § 2 ustawy o ustroju sądów powszechnych oraz art. 148 i 316 § 1 k.p.c., a rozpoznanie sprawy w postępowaniu niejawnym jest wyjątkiem, który umocowanie musi mieć w ustawie. W art. 148¹ k.p.c. sformułowano wyjątek od powyższej zasady, który w świetle powyższych zasad nie może być interpretowany rozszerzająco, gdyż stanowiłoby to odstępstwo od jawności postępowania i ograniczało także zasadę kontrydiktoryjności (podobne stanowisko na gruncie zbliżonego treściowo art. 477¹⁷ k.p.c. wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 listopada 2011 r. Sygn. akt II CSK 132/11).

Należy przy tym podkreślić, że skierowanie sprawy na posiedzenie niejawne w celu wydania wyroku, poza sytuacją uznania pozwu, nie jest pozostawione wyłącznie uznaniu sądu. Wniosek strony o wyznaczenie rozprawy jest dla sądu orzekającego bezwzględnie wiążący nawet w przypadku oczywistej bezzasadności żądania. Taką kompetencję przyznano sądowi w postępowaniu nieprocesowym przy stwierdzeniu przesłanki oczywistego braku uprawnienia wnioskodawcy (art. 514 § 2 k.p.c.).

W ocenie Sądu Apelacyjnego w postępowaniu przed Sądem Okręgowym naruszono art. 148¹ § 3 k.p.c., zgodnie z którym nie jest możliwe rozpoznanie sprawy z pominięciem rozprawy o ile w pierwszym piśmie zawarto wniosek o wyznaczenie rozprawy, chyba że nastąpiło uznanie pozwu. W sprawie niniejszej nie doszło do uznania pozwu, a zatem z tej przyczyny nie mogło dojść do rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym. Powód wprawdzie nie złożył wprost oświadczenia, iż wnosi o wyznaczenie rozprawy, jak zauważył Sąd Okręgowy w treści swojego uzasadnienia, ale sformułował w samym pozwie wnioski dowodowe w postaci zeznań świadka oraz przesłuchania stron. W myśl art. 148¹ § 1 k.p.c. dowody jakie mogą być wzięte pod uwagę na posiedzeniu niejawnym przed wydaniem wyroku to dokumenty oraz stanowiska stron wyrażone w pismach procesowych. Z dyspozycji art. 148¹ § 2 k.p.c. wynika, że jedynie w przedmiocie dopuszczenia tej kategorii dowodów, a więc w postaci dokumentów postanowienie może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym.

Zasady bezpośredniości i ustności wyłączają możliwość dopuszczenia zeznań świadków na piśmie. Obowiązujące prawo nie przewiduje dowodu z prywatnych świadectw pisemnych, dowodem mogą być tylko zeznania tych osób w charakterze świadków, złożone osobiście i ustnie przed sądem (tak: Tadeusz Ereciński: Komentarz do art. 258 Kodeksu postępowania cywilnego, www.lex.pl, oraz orzeczenie SN z 28 marca 1950 r., WaC 378/49, NP 1951, nr 1, poz. 61). Art. 148¹ k.p.c. nie stanowi podstawy do odstępstwa od ogólnych reguł postępowania dowodowego, zgodnie z którymi przeprowadzenie dowodów w postaci zeznań świadka oraz zeznań stron wymaga wyznaczenia rozprawy. Nie znajduje zatem logicznego uzasadnienia interpretowanie stanowiska strony powodowej, iż wnosząc w pozwie o przeprowadzenie dowodów wymagających obligatoryjnego wyznaczenia rozprawy, równocześnie nie składa wniosku o jej wyznaczenie.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego zawarcie w treści pozwu wniosków dowodowych, których przeprowadzenie może nastąpić wyłącznie na rozprawie, jest równoznaczne ze złożeniem wniosku o przeprowadzenie rozprawy w rozumieniu art. 148¹ § 3 k.p.c. W takiej sytuacji jedynie uznanie powództwa uprawnia do wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym.

Wskazane uchybienia Sądu I instancji niewątpliwie pozbawiły możliwości obrony stanowiska przez skarżącego w postępowaniu sądowym i to nie przyczyny pominięcia części dowodów, lecz z racji rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym. Nieważność postępowania zachodzi w każdym przypadku rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym, gdy rozprawa jest obligatoryjna (podobnie: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975, nr 5, poz. 84, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2014 r., sygn. akt V CZ 81/13). Nie ma przy tym znaczenia, czy strona pozbawiona została w ten sposób możliwości podejmowania czy też niepodejmowania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej. Obowiązkiem sądu jest umożliwienie stronie zaprezentowania jej stanowiska na wyznaczonej rozprawie. Powyższe uchybienie skutkuje nieważnością postępowania z przyczyn wskazanych w art. 379 pkt 5 k.p.c. Nieważność wystąpiła od postanowienia

dowodowego wydanego przez Sąd Okręgowy na posiedzeniu niejawnym w dniu 30.11.2018 r., z naruszeniem art. 148¹ § 2 k.p.c.

Sąd II instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, ale w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (art. 378 § 1 k.p.c.). Stwierdzenie nieważności w postępowaniu przed Sądem I instancji czyni bezprzedmiotowym odnoszenie się do pozostałych zarzutów podniesionych w apelacji i merytorycznej oceny wadliwie przeprowadzonego przez Sąd Okręgowy w sprawie materiału dowodowego.

Z tej też przyczyny konieczne stało się uchylene zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Białymstoku na podstawie art. 386 § 2 k.p.c., rozstrzygając o kosztach instancji odwoławczej na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.

(...)